

досягається гуманізацією навчання, прищепленням високих моральних цінностей на базі відповідної світської і релігійної науки, яка в навчальних закладах Бельгії є обов'язковою. Основна мета вивчення Біблії – ознайомлення і засвоєння в певній послідовності духовних принципів і норм співжиття між людьми, чого не може такою мірою дати світська виховна наука, яка в певному розумінні доповнює біблійне навчання, а не входить з ним в протиріччя.

З нашої точки зору, відсутність релігійного виховання безпосередньо в наших навчальних закладах є значним недоліком. Враховуючи недалеке минуле України, існують різні точки зору стосовно основ релігійного навчання в наших закладах освіти, хоча є підстави сподіватись, що здоровий глузд переможе. Адже очевидно, що ніякий вихователю зі своїми, нехай і високими духовними принципами, не може замінити релігійного виховання людини. Дві інші складові названої "тріади" тісно пов'язані в першу, хоча мають свої особливості.

Безпосередньо навчальний процес будується на тісному взаємозв'язку складових другої тріади, яка є реальною основою фахової підготовки учнів; викладач – учень навчальний процес. Дана тріада передбачає високий фаховий рівень викладача, диференційний підхід до навчання, який враховує потенційні можливості і особливості характеру молодшої людини, а також арсенал педагогічних методів, методик, навчальних технологій. Наслідок, що впливав з такого підходу до навчального процесу – неперервність освіти і широка мережа напрямків підготовки кваліфікованого робітника. Професійно-технічні заклади Бельгії дають змогу отримати не тільки робітничу професію, а й при певних досягненнях учня, – продовжити навчання у вищих навчальних закладах. Необхідно зауважити, що і в професійно-технічних закладах України, зокрема Львівської області, є свої здобутки в напрямку розвитку неперервності освіти, диференційованого підходу до навчання з врахуванням здібностей учнів (існує мережа вищих професійних училищ), якими можна поділитись з колегами інших країн.

Істотною особливістю професійно-технічної освіти Бельгії є державна позиція щодо мережі навчальних закладів і забезпечення випускників місцем роботи, яка принципово відрізняється від аналогічної позиції нашої держави. Основний її зміст – максимально можливе залучення учнів шкіл до навчання в закладах профтехосвіти при самостійному їх працевлаштуванні на роботу. При цьому 9 із 10 випускників отримують робоче місце. Позитивним в такому підході є те, що мережа професійно-технічного навчання жорстко не залежить від працевлаштування. Безумовно, вона змінюється якісно, змінюється її внутрішня структура через зміни умов ринку, але відсутнє істотне скорочення навчальних місць.

Друга особливість професійно-технічної освіти Бельгії – концентрація зусиль держави, громадських організацій, церкви, фірм на підготовку висококваліфікованого робітника і свідомого громадянина. Крім держави, значну матеріальну підтримку навчальним закладам надають церква, громадські організації і промислові підприємства, для яких готуються робітники, що дає змогу проводити навчання на сучасній техніці, яка існує на виробництвах і за новітніми технологіями. Необхідно зауважити, що профтехосвіта України має багато спільного з бельгійською, але є й свої особливості. Наші навчальні заклади потребу-

ють оновлення навчальної бази, запровадження нових навчальних технологій, що пов'язано з фінансовими витратами і труднощі в розв'язанні цієї проблеми носять тимчасовий характер. Необхідно проаналізувати державний підхід до профтехосвіти в Бельгії і, по можливості, запозичити все позитивне, що призведе до якісних змін у вітчизняній профтехосвіті, дасть змогу підвищити рівень підготовки робітників. Професійно-технічна освіта України добре інтегрується в Європейську, має свої оригінальні навчально-методичні напрацювання, що можуть бути використані колегами з інших країн. На нашу думку, необхідно приступити до створення спільних координаційних центрів професійно-технічної освіти у Європі з метою вивчення передових навчальних технологій, обміну досвідом у питаннях структурної перебудови навчальних закладів, подальшого удосконалення змісту професійної освіти, що матиме позитивні наслідки і сприятиме підвищенню рівня підготовки робітників високої кваліфікації.

УДК 37.015.6

О.М. Свінцов – Дрогобицький педагогічний університет

ОСВІТА ЯК ПІДСИСТЕМА ВИРОБНИЦТВА ДУХОВНИХ БЛАГ І ПОСЛУГ У СТРУКТУРІ ВИРОБНИЧИХ ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ

Досліджується роль інформаційно-освітніх знань у формуванні моделей цілеспрямованого мислення досягнення мети трудового процесу у функціонально-історичних типах виробничих економічних системах: доіндустріальних, індустріальних та постіндустріальних.

Ключові слова: інформаційні знання, інформаційно-інтелектуально-інноваційний ресурс розвитку, освітній комплекс, освітня послуга, доіндустріальні, індустріальні та постіндустріальні економічні системи, традиційні, інтелектуальні та квазіінтелектуальні економічні системи.

О.М. Svyntsov – Pedagogical University of Drohobitch

Education As a Subsystem For the Production of Spiritual Goods and Services In the Structure of Productive Economic Systems

The role of informational-educational knowledge in the formation of the models of direct thinking for reaching the labour process aim in the functional-historical types of productive economic systems: preindustrial, industrial and post-industrial, is investigated.

Keywords: informational knowledge, informational-intellectual-innovatory development resource, educational complex, educational service: preindustrial, industrial and post-industrial economic systems, traditional, intellectual and quasiintellectual economic systems.

В історичному аспекті антропо- та соціогенезу процеси трудової діяльності та соціально-економічного розвитку людства здійснювались шляхом вдосконалення методів пізнання об'єктивно існуючого природного речовинно-енергетичного середовища. Принцип пізнання світу людиною розумною за своєю найглибиннішою сутністю є абстрактним, тобто людина від живого спостереження перейшла до абстрактно-символічної думки, а від неї – до практичної діяльності. Людина створила відмінний від природи світ – світ своєї свідомості, у якій відбиття природи в очах людини вперше стало думкою, а звук – словом. Психічно (рефлексивно) самовідображена матеріально-енергетична першооснова – це і є здобуті людиною інформаційні знання про

закони світових процесів. Таким чином, людина, як інтелектуально та психічно активна істота, завдяки здатності до абстрактно-символічного мислення, забезпечила субстанційну саморухомість ідеально-інформаційної основи пізнання і діяльності, і набула волі спонукувати цілеспрямовані процеси в межах речовинно-енергетичної першооснови, або природи. Через те, феномен праці має дві першооснови: 1) загальносвітову матеріально-енергетичну першооснову всіх форм руху і саморозвитку природи; 2) ідеально-інформаційну основу соціально-економічного цілепокладання, що функціонально опосередковує людину і природу. Такий загальносистемний аналіз комплексу чинників природно-єдиних трудових дій досліджує О. Скаленко [2]. Феномен інформації – це ідеально-абстрактний знімок тієї чи іншої об'єктивної формації у предметному світі природи [2, с.173]. Однак, інформація, як система умовних найоптимальніших носіїв-знаків ідеальних об'єктів шляхом найменшого опору речовини, починає діяти тільки в органічній єдності з людською свідомістю і відповідно налаштованою психікою [2, с.141]. Тобто, інформаційні знання своїм першоджерелом мають всесдиний об'єктивно існуючий матеріальний світ як першооснову розвитку усіх процесів, в тому числі і людської діяльності. Інформація, котра народжується під час взаємодії людини з природою, реалізується у системах праці, цілі якої моделюються виключно змістом раніше здобутих інформаційних знань – у цьому розумінні, тобто в процесах виявлення своїх трудових функцій інформація і мета єдині.

Політична економія – це наука про суспільну взаємодію, суть якої полягає у дослідженні тих механізмів, що підвищують швидкість речовинно-енергетичного формотворення адекватно до сукупності ідеальних образів, котрі складають сутність цілеспрямованої мети будь-якого трудового процесу. Відомий класик стверджував, що праця створила людину. Праця – це процес, що опосередковує, контролює і регулює обмін речовини та енергії між людиною і природою, наслідком чого, згідно з законом С. Подолинського, є додатковий продукт-вартість – акумульована енергія Космосу. Але праця, разом з тим – це свідомо цілеспрямована діяльність. Цілеспрямованою її роблять життєво важливі потреби та об'єктивні можливості їх задоволення. Сфера потреб – це відчуття, бажання, усвідомлення бажань та намагання їх задовольнити, а сфера об'єктивних можливостей – це матеріально-енергетичні ресурси та природні закони речовинно-енергетичних процесів. А сукупність соціально-економічних механізмів та інституцій трансформації матеріально-енергетичних та інформаційно-інтелектуально-інноваційних ресурсів у споживчі блага і послуги, що відповідають доцільно-образній меті суспільства, називається виробничою економічною системою. У сучасній економічній теорії виділяють три історичні типи виробничих економічних систем, кожен з яких різнився характером мислення стосовно пріоритетного визначення мети суспільства та цілепокладання ресурсів, зокрема, швидкості і якості речовинно-енергетичного формотворення, адекватного доцільно-образній меті суспільства у часі – доіндустріальні, індустріальні та постіндустріальні виробничі економічні системи [10, с.107-115]. Дана класифікація базується на техніко-технологічній основі виробництва.

Людство добуває інформаційні знання про закони природно-об'єктивних процесів і в межах цих законів здійснює випереджально-творчий вибір напрямів та інтенсивності життєво необхідних процесів за допомогою прогресивних виробничих технологій. Крім техніко-технологічної основи, виробничі економічні системи типологізуються ще за способом організації праці, зокрема, на: традиційні, інтелектуальні та квазіінтелектуальні економічні системи [10, с. 115-127]. Результатами виробництва традиційних економічних систем є традиційні товари в їх уречевлено-матеріальній формі із активним застосуванням м'язової робочої сили. Поглиблювана на інноваційній основі складність систем технологічно опосередкованої праці усувала людську фізичну компоненту, як інструмент швидкості трансформації речовини природи у споживні цінності, все далі на задній план. Так історично еволюціонують інтелектуальні виробничі економічні системи, що характеризуються наявністю інституту інтелектуальної власності у якому інтелектуальні товари у формі наукових ідей та дослідницько-конструкторських розробок реалізуються на інтелектуальному ринку як переважно суспільна і квазісуспільна продукція, а інтелектуальні капітали набувають символічно-усталеної форми у вигляді патентів та ліцензій. Квазіінтелектуальні економічні системи поєднують в собі сегменти традиційного та інтелектуального способу праці.

Відомо, що метою всякого виробництва є створення споживних вартостей, котрі є відзеркаленою уречевленою формою ідеально-образних об'єктів цілепокладаючого мислення. За речовинно-конструктивною основою усі споживні вартості підпадають під класифікацію на матеріальні (речовинно-транс-енергетичні) та духовні (інтелектуально-транс-психоемоційні). А тому кожна національна виробнича економічна система містить два сектори: матеріального і духовного виробництва споживних вартостей. Основним призначенням результатів матеріального виробництва є задоволення, в першу чергу, біологічних потреб людини, які, в міру еволюції матеріальної культури під впливом потреби витонченості та дії закону спадної граничної корисності конкретної споживної цінності, все більше поєднують у собі утилітарні та естетичні ознаки. Сектор духовного виробництва продукує інформаційні знання про об'єктивні закономірності світових процесів і є джерелом формування цілепокладаючого мислення щодо трансформації речовинно-енергетичного ресурсу відповідно до ідеально-інформаційного образу-предмету (ілюзії-мрії), який є об'єктом привласнювальної властивості-пристрасті людини.

Постіндустріальну економіку називають економікою знань, причому знань технологічно-прикладних, котрі виступають основним критерієм вартості робочої сили. Інформаційне забезпечення робочої сили залежить від такого фактора провідності інформаційних знань у соціумі як освітній комплекс, під яким можна розуміти сукупність інституцій та установ становлення і забезпеченості суспільства інформаційно-інтелектуально-інноваційним ресурсом розвитку. Тобто освітній комплекс – це первинна ланка генерації інформаційно-інтелектуально-інноваційного ресурсу стратегічно-пріоритетного випереджувального розвитку суспільства. Наступною ланкою виступають науково-дослідні центри формування інноваційних знань, які, по-своєму,

як новітні технології прискорення трансформації речовини та економії енергії, проходять апробацію в економічній системі виробництва.

У кожен історичну епоху система освіти еволюціонувала відповідно до ідеально-образних цільових моделей суспільства. Освітня послуга – продукт виробництва освітньо-наукової сфери, що характеризується наступними ознаками:

- невідчутністю до моменту свого надання;
- відсутністю речової форми (існує матеріально-конструктивний носій інформаційних знань у вигляді поліграфічного видання, конспекту лекцій, диску, програми, стрічки, тощо);
- непостійністю якості інформаційних потоків;
- неможливістю відокремлення від виробника;
- суміщення в часі виробництва і споживання, тощо.

Освітня послуга – результат духовного виробництва, оскільки передбачає не лише саморух суми знань від викладача до студента, а є психоемоційно-енергетичним обміном, що базується на основі позитивної комплементарності, яка виникає між педагогом і учнем під час навчального процесу при спільному співпережитті творення та засвоєння нової інформації.

В період існування доіндустріальних економічних систем освітня послуга не була суспільною необхідністю, оскільки, пріоритетність трудового цілепокладання носила не приватно-ринковий, а адміністративний та обмежений характер. Освітня послуга була індивідуальною необхідністю для вузьких прошарків населення, наприклад, для аристократів та філософів. Для античності, скажімо, доцільно-образне цілепокладання зумовлювалося античним способом мислення, котре нагадувало функціональну абстракцію Космосу із поділом праці на інтелектуально-управлінську (рабовласник) та фізично-виконавчу (раб). Швидкість речовинно-енергетичного обороту у процесах праці обмежувалася силою м'язів раба, а тому античне суспільство не реалізувалося як інноваційно-техногенне, бо нарощування обсягів виробництва з їх подальшою товаризацією не відповідало меті суспільства. У період Середньовіччя освіта, як фахова передумова, залишається необхідністю для тих же вузьких верств населення: аристократії та духовенства. За трудового основою доіндустріальні виробничі економічні системи вважаються традиційними. В умовах функціонування індустріальних виробничих економічних систем, зростає суспільна значимість освітньої послуги в силу підвищення попиту на кваліфіковану робочу силу, здатну управляти машинним виробництвом.

Освіта стає національною потребою, а отже, стає обов'язковою, а зобов'язуючим середовищем циркуляції освітніх знань виступає держава – державні школи та вузи. За характером організації праці індустріальні економічні системи еволюціонували від квазіінтелектуальних до інтелектуальних, де значення інформаційних знань набуває обрисів домінації. Для постіндустріальних виробничих економічних систем освітній комплекс є первинною ланкою у системах соціо-економічної взаємодії. Виробничі системи автоматизуються та комп'ютеризуються, що вимагає інтелектуальної підготовки для їх обслуговування з боку персоналу. Набута освіта стає критерієм місця людини у суспільній ієрархії – становища, безпеки, доходів, слави, тощо. Автоматизовані системи виробництва витіснили людський ресурс у площину інтелек-

туальної праці, у сферу надання послуг та в ті галузі виробництва, де оперативність машини по обробці речовини, енергії та інформації є вторинною відносно творчого мислення людини. Практична значимість техногенно-інноваційних знань в постіндустріальний період ущільнена часом в силу розвитку техносфери, зумовлену постійним впровадженням інновацій, а тому суспільство, насамперед ті, хто зайнятий у виробництві, є постійно прогресивними, такими, що мають попит на освітні послуги, адекватні вимогам часу. Життєвий цикл освітньої послуги та її вартість залежить від кон'юнктури ринку праці.

Основою створення нових робочих місць і вищого рівня життя населення є інновації, нові технології, інтегровані у продуктах і службах. Економічне зростання є наслідком екстенсивного використання інформаційних технологій. Змінюється структура ринку шляхом поступової зміни інформаційної асиметрії на користь споживачів, які можуть використовувати віртуальні канали виходу на необхідний їм товар. Завдяки інформаційним системам еволюціонує інституційний механізм функціонування ринку – із абстрактного "сліпого" ринкові відносини набувають контрактного "завчасно адресного" характеру. Особливістю економічних організацій стає висока здатність у процесі діяльності набувати, створювати, поширювати і застосовувати знання. Знання розглядаються як ендогенний процес і створюються у відповідь на можливість отримати прибуток чи набути вищий рівень освіти. Набуті знання є показником рівня зайнятості в сучасних умовах, а інвестиції в освіту – умова повної зайнятості в майбутньому. Освіта виконує роль формалізованого і організованого інституту досягнення, надбання необхідного обсягу знань, постійного їх примноження і оновлення.

Постіндустріальне суспільство, зробивши інструментарієм соціальної взаємодії економіку знань, еволюціонує у напрямі становлення суспільства так званої ноосферної культури. Економічна ноосферизація передбачає не активну експлуатацію та споживання ресурсів біосфери, а їх репродукцію, перехід на якісно новий самовідновлювальний принцип використання речовинно-енергетичної основи виробництва. У сучасній науковій літературі під ноосферою розуміють всебічно розвинену людську спільноту або суспільство, що методологічно комп'ютеризувалось та кібернетизувалось на гуманістичній, соціально згармонізованих, морально-правовій і духовно збагаченій основі [2, с.175]. Система освіти в цих умовах повинна продукувати освітньо-професійні програми відповідного освітньо-кваліфікаційного рівня і напряму підготовки, які за змістом, організацією навчального процесу, системою управління цим процесом відповідають ідеології інтелектуально-інноваційно-випереджувального навчання.

Література

1. Норт, Даглас. Інституції, інституційна зміна і функціонування економіки. – К.: Основи, 2000. – 198 с.
2. Скаленко О. Глобальні резерви поступу. – К.: Основи, 2000. – 394 с.
3. Філіпенко А.С. Цивілізаційні виміри економічного розвитку. – К.: "Знання України", 2002. – 190 с.
4. Паторя Р. Ринок освіти в системі кадрового забезпечення стратегічного розвитку країни. – Львів: Вид-во НУ "Львівська політехніка", 2002. – 338 с.
5. Каленюк І.С. Освіта в економічному вимірі: потенціал та механізм розвитку. К.: ТОВ "Кадри", 2001. – 326 с.

6. Мильнер Б. Управление знаниями – вызов XXI века// Вопросы экономики. – 1999, № 9. – С. 108-118.

7. Малицький Б.А. Инновационные факторы экономического развития Украины// Проблемы науки. – 1999, № 4. – С. 27-33.

8. Joseph E. Stiglitz. The Contribution of the Economics of Information to Twentieth Century Economics. The Quarterly Journal of Economic, 140, November 2000.

9. Башнянин Г.І., Копич І.М., Шевчик Б.М. Економічні системи: проблеми структуризації і типологізації. – Львів: Коопосвіта, 1999 – 220 с.

УДК 756.035

Проф. Я.М. Ханік¹, д-р техн. наук –
НУ "Львівська політехніка"

ПРОБЛЕМИ НАСТУПНОСТІ ЗНАНЬ ПРИ ВИВЧЕННІ ЗАГАЛЬНО-ТЕХНІЧНИХ І СПЕЦІАЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН

Наведено результати дослідження взаємозв'язку загально-технічних і спеціальних дисциплін, проблеми наступності знань, шляхи їх розв'язання.

Prof. Ya.M. Hanyk – National University "Lviv polytechnic"

Problems Of Continuity Of Knowledge At Studying Of The General-Technical And Special Disciplines

Results of research of interrelation of the general-technical and special disciplines, problems of continuity of knowledge and way of their decision are given in article.

Питання наступності знань є актуальним впродовж всього навчання незалежно від рівня багаторівневої підготовки. Цікава думка щодо наступності знань наводиться в роботі [1], в якій принцип наступності розглядається як вищий щабель розвитку, коріння якого проросли у попередньому ґрунті. На думку авторів роботи, наступність повинна здійснюватися за трьома напрямками: у змісті навчання, у формах навчально-виховної роботи та методиці навчання. Найбільші проблеми щодо реалізації принципу наступності, за твердженням авторів, виникають у змісті освіти.

Погляди на значення і шляхи розвитку принципу наступності знань, які описані в роботах [1, 2], належать до дошкільних закладів і, на перший погляд, не мають тісного зв'язку з використанням цього важливого принципу при підготовці фахівців різного профілю і рівня. Однак аналізуючи наукові роботи, які стосуються використання наступності на початкових стадіях виховання, можна прийти до висновку, що наступність – один із найважливіших принципів для перебудови навчально-освітнього процесу. Принцип наступності знань повинен реалізовуватися через неперервну багаторівневу підготовку спеціалістів, навчання учнів, охоплюючи зміст, форми і методи навчання.

Заслужує уваги думка авторів [3], що "Найважливішого значення набуває розробка загальної стратегії подальшого розвитку освіти, як системи навчальних закладів, поєднаних у своїй діяльності загальною метою." Оскільки неперервна освіта – це найбільш адекватна сучасним умовам модель освіти, реалізація якої призначена забезпечити максимальний ефект, то мож-

на визначити деякі вимоги до її побудови. У сучасній педагогічній літературі вони піднесені до рангу принципів. Чільне місце серед них займає принцип наступності. Реалізація цього принципу – істотний фактор підвищення ефективності освіти, який забезпечує економію витрат і якісну підготовку спеціалістів у стислі терміни. "Наступність передбачає максимальне використання на кожному з етапів навчання того, що досягнуто на попередніх етапах. Це потребує реалізації міжпредметних зв'язків, послідовності вивчення окремих учбових дисциплін, тем, співвідношення змісту окремих предметів".

Автори [3] у своїй роботі стверджують, що в реальній дійсності можна почути лозунги і побажання декларативного характеру щодо реалізації принципу наступності. Для успішного оволодіння принципом наступності, його широкого впровадження в навчальний процес, як стверджують автори, необхідний глибокий науковий аналіз можливостей його реалізації, який здатний відповісти на питання Як? Яким чином треба діяти у навчально-виховному процесі для отримання необхідних результатів. Такий аналіз, що має прогностичний характер, передбачає послідовний розгляд різних проблем, які знаходяться між собою в ієрархічній послідовності і залежності. Серед них найголовнішим є аналіз змісту, вибір методів навчання, способів оцінювання знань, умінь та навичок учнів. Автори роботи вважають, що аналіз змісту освіти можна здійснювати у двох напрямках:

1. Передбачення навчальних предметів, які відбивають різні сфери культури чи галузі діяльності.

2. Зміст освіти розглядається з точки зору загальних для будь-якої галузі діяльності і будь-якого навчального предмету сторін, аспектів досвіду здійснення відомих способів діяльності, які втілюються в умінь та навичках особистості, знаннях про людину, природу, суспільство, технологію, техніку і економіку виробництва, видах трудової діяльності, що забезпечує готовність до пошуку рішень нових технічних і технологічних проблем, нарешті досвіду емоційно-ціннісного відношення до дійсності, наприклад, для моральних, світоглядних знань до об'єктів, які відбивають суть нашого суспільства.

У скрутній ситуації опинилися заклади професійної освіти, які в умовах переходу до ринкових відносин перебувають в надзвичайно важких умовах. Тому виникає необхідність у зміні структури професійної школи, розробці нових підходів до організації навчально-виховного процесу. Одним із шляхів виходу із ситуації, що склалася, є створення вищих професійних училищ, в яких система навчання побудована за принципом рівневої підготовки, який забезпечує рівень професійної підготовки, що відповідає здібностям і нахилам учня.

Принцип наступності при підготовці фахівців робітничих професій незалежно від фахового напрямку і спеціальності є одним із найважливіших принципів ефективного, глибокого засвоєння знань, творчого їх використання в нестандартних умовах. Наступність знань реалізується через ступеневу підготовку робітників і молодших спеціалістів у вищих професійних училищах на різних рівнях і при вивченні окремих дисциплін на одному рівні (горизонтальна наступність). Порушення наступності на одному освітньому рівні веде до зниження ефективності наступності при переході від нижчого до вищого рівнів.

¹ Львівський науково-практичний центр ІПППО АПН України (Lviv science-practice center Academy pedagogic science of Ukraine)